

СВІТОВИЙ ДОСВІД ФОРМУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ОПТОВИХ РИНКІВ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ

Постановка проблеми. Оптові ринки сільськогосподарської продукції давно функціонують у більшості країн світу, що допомагає кожній з них забезпечити в повній мірі розширене відтворення наявного аграрного потенціалу створивши ефективний ринковий механізм реалізації сільськогосподарської продукції. Ринки в Європі виникли ще у 18 столітті, а становлення оптових ринків відбувалося ще на початку ХХ століття, у великих містах, де традиційно здійснювалася торгівля овочами, фруктами, квітами, тваринами та продовольчими та промисловими товарами. В Україні оптові продовольчі ринки почали зароджуватись в кінці 1990-х років минулого століття, і з точки зору гарантії продовольчої безпеки держави особливої актуальності дослідження тенденцій їх розвитку набуває в даний час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченням проблеми функціонування оптових ринків сільгосппродукції та продовольства присвячені праці відомих вітчизняних вчених таких, як В.І. Андрійчука, Г.І. Башнянина, В.І. Бойка, С.В. Васильчак, П.І. Гайдуцького, Г.Н. Германчука, Ф.В. Горбоноса, Ю.Е. Губені, С.Л. Дусановського, В.В. Зіновчука, М.В. Зубця, І.Г. Кириленка, Ю.С. Коваленка, П.М. Макаренка, М.Й. Маліка, П.Т. Саблука, В.І. Топіхи, О.Г. Шпикуляка, О.М. Шпичака, В.В. Юрчишина та інших. Проте залишається багато невирішених проблем пов'язаних з реалізацією сільськогосподарської продукції особливо фермерами та господарствами населення, що при врахуванні світового досвіду може значно покращити цю ситуацію.

Метою статті є проаналізувати позитивний досвід роботи оптових ринків світу, який вплив вони можуть здійснювати на формування оптових ринків сільськогосподарської продукції в Україні, визначити основні перспективи застосування зарубіжного досвіду становлення цих ринків в умовах функціонування вітчизняної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасні оптові ринки сільськогосподарської продукції світу завдяки великій концентрації попиту та пропозиції, прозорості при укладанні угод займають чільне місце в економіці високо розвинутих країн, адже (1, с.363) становлення та вдосконалення сфери товарного обігу є об'єктивною передумовою стабільного та динамічного розвитку ринкової економіки. При цьому оптова торгівля як галузь товарного обігу має виконувати роль економічного двигуна підтримувати вітчизняного виробника, забезпечувати бюджето-утворення та громадський добробут, стати дієвим механізмом економічного розвитку. Створення ринків пов'язують з виникненням меркантилізму. У Західній Європі меркантилізм зародився вже в XV ст., але великого поширення набув у XVII ст. Головною передумовою розвитку меркантилізму був занепад феодалізму та зародження капіталізму. Предметом дослідження меркантилістів була майже виключно сфера обігу. (2, с.40-51). Міста де знаходились ринки Західної Європи X—XV ст. виконували передусім економічні функції. Втрачені функції експлуатації селян перейшли до міста, але при цьому змінилися методи — вони стали переважно економічними. Розвиток товарно-грошових відносин розривав замкнутий цикл натурального господарства, створюючи відкриту економіку, втягуючи виробників аграрного сектору в обмін. Місто ставало рушійною силою розвитку економіки насамперед завдяки своїй ролі як ринку, великого торгового центру. Засновник класичної політичної економії у Франції П'єр Лепезан де Буагільбер (1646 — 1714) вважається засновником теорії трудової вартості. У працях «Докладний опис становища Франції...» (1696), «Роздрібна торгівля Франції» (1699), «Міркування про природу багатства, грошей і податків» (1707) та інших Буагільбер виступав з гострою критикою

меркантилізму. Усупереч останньому він джерелом багатства вважав не обіг, а виробництво, зокрема сільське господарство (3,с.49).

На оптовому ринку "Ковент-гарден" в Лондоні продаж свіжих продуктів здійснюється ще з середніх віків[4,с129].Оптово-роздрібні ринки в Англії існували і в багатьох інших містах, адже регіональна спеціалізація у виробництві і торгівлі продовольчими товарами зводилася до того, що південні графства поставляли на ринки продукцію скотарства і городництва. Проте там помітна яскраво виражена спеціалізація усередині графств, в основному пов'язана з природно-географічними умовами. Так в найбільшій мірі відрізнявся товарною спрямованістю у виробництві продовольства Корнуолл, оскільки мав вихід до моря, що означало доступність для місцевих фермерів і джентри столичного продовольчого ринку і ринків інших регіонів королівства. Цей чинник у сукупності з відносно родючими ґрунтами був хорошим стимулом для виробництва продовольчої продукції. В основному південні графства поставляли на лондонський ринок баранину і яловичину, а з кінця XVII століття ще і садовгородню продукцію. Загальна кількість місцевих продовольчих ринків в цьому регіоні скоротилася майже на половину. В той же час нестача власного зерна вимагала його ввезення з інших регіонів королівства [5,с.215].

Світовий досвід показує, що інфраструктура розподілу продовольчих продуктів на масштабних оптових ринках може реалізовуватися тільки при організаційній і фінансовій підтримці місцевої і центральної влади держави. Усюди у світі, де виникала інфраструктура цього типу, будівництво оптових ринків користувалося такою підтримкою. Оптові ринки розташовані у великих містах різних континентів (табл.1) [6]. З даної таблиці видно, що за площею світові ринки є від 54га до 548га – в Україні оптові ринки «Шувар» м.Львів та «Чародій» Жашків територія їх лише відповідно 11 та 5га. Актуальність швидкого вирішення питання розбудови мережі оптових ринків зростає у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі оскільки вітчизняна сільськогосподарська продукція повинна конкурувати з іноземними аналогами, що вимагає забезпечення конкурентоспроможності, як по якості та ціні.

Присутній на ринку підрозділ Міністерства сільського господарства Франції регулярно проводить моніторинг цін. Для розвитку ринку і його філій, а також для управління його діяльністю французький Уряд створив акціонерне товариство "Семмари". Державі в нім належить контрольний пакет акцій - більше 50% з капіталу 4,9 млн. євро. Інші акціонери: місто Париж, орган місцевого самоврядування і учасники ринку, яким належить близько 15% капіталу [7]. Доход "Семмари" формується з орендної плати за офіси і торгові місця, надані в оренду оптовим торговцям і іншим учасникам ринку, а також з плати за в'їзд на ринок. Доход витрачається на інвестиції, модернізацію ринку і погашення великої позики, наданої державою. Слід зазначити, що процвітання оптового ринку "Рюнжи" можна пояснити переважно чіткою урядовою політикою, спрямованою на захист діяльності малих, середніх оптових і роздрібних торговців. Через оптові ринки у Франції реалізується понад 50% м'яса великої рогатої худоби, 75% - овець, 20% - свиней. Частка торгівлі на оптових ринках у загальному обороті овочів досягає 50%.

В Іспанії виникла мережа з 22 оптових ринків (система підприємств «Меркса»), яка продає в основному свіжі продукти. Деякі з цих ринків також торгують рибою, м'ясом і кольорами. Ці ринки займають загальну площу 700 га. У мережі оптових ринків працює близько 3600 компаній, у тому числі 2600 оптових фірм. Щорічно ці ринки відвідує понад 16 млн. автомобілів, тобто близько 44 тис. щоденно. Через оптові ринки реалізується 65% фруктів і овочів, які споживаються в Іспанії, і 55% риби і морепродуктів. Якщо врахувати споживання в основних міських регіонах поблизу кожного кінцевого оптового ринку цієї мережі, то ці цифри збільшаться, відповідно, до 85% і 95% [8,с.24].

Не можна не відмітити діяльність оптових ринків на теренах Східної Європи та СНД, зокрема створення оптових ринків в Польщі привело до появи цивілізованих і сучасних механізмів сільськогосподарського маркетингу. Польські регіональні оптові Ринки є одним з елементів організаційної структури розподілу сільськогосподарської

продукції. Побачити це можна на прикладі оптового ринку "Бронише" у Варшаві, який зареєстрований як акціонерне товариство. Він був відкритий в 1999 році і розміщується на території більше 60 га. Акціонери ринку: Агентство сільськогосподарського маркетингу, Агентство по реконструкції і модернізації в сільському господарстві, Державне агентство казначейської сільськогосподарської власності (59,6%), виробничі і маркетингові кооперативи (31,8%), місцеву владу (0,4%) і польські банки (8,2%).

Таблиця 1

Найбільші оптові ринки сільськогосподарської продукції та продовольства світу

Назва	Місто, країна	Спеціалізація	Територія, га
Mercado Central de Buenos Aires	Буенос-Айрес, Аргентина	Сільгоспродукція, квіти	210
Centrais de Abastecimento de Minas Gerais	Контагем, Бразилія	Сільгоспродукція, продукти харчування	283
Mercamadrid	Мадрид, Іспанія	Фрукти, овочі, риба, м'ясо	176
Mercabarna	Барселона, Іспанія	Продукти харчування, непродовольчі товари	90
Centro Agroalimentare Roma	Італія	Фрукти, овочі, риба, м'ясо	140
Beijing Xin Fa Di Agricultural Products Wholesale Market	Пекін, Китай	Сільгоспродукція, продукти харчування	548
Central de Abasto de la Ciudad de Mexico	Мехіко, Мексика	Фрукти і овочі, квіти	327
Talat Thai	Бангкок, Тайланд	Сільгоспродукція, продукти харчування	80
Istanbul Wholesale Market	Стамбул, Турція	Фрукти і овочі	69
Marche de gros Rungis	Париж, Франція	Фрукти, овочі, риба, м'ясо, молокопродукти	232

Акціонерний капітал компанії складає 113 млн. польських злотих(приблизно 28 млн. дол. США). Капітал приватних акціонерів складає 30%.

Вартість будівництва ринку склала - 57 млн. дол. США. Особлива увага приділяється заходам з довілля охорони і зручності проїзду на ринок. Ринок відповідає усім вимогам захисту довілля і протипожежним вимогам, як польського законодавства, так і законодавства Європейського Союзу. Восьмирядна дорога забезпечує зручний доступ до ринку, так що годинник пік час очікування для в'їзду на територію ринку не перевищує 15 хвилин. Ринок має свою власну систему обробки стічних вод, в якій передбачено також і очищення дощової води. На території ринку працює 9 пунктів громадського харчування. Безпечне проведення фінансових операцій гарантує банк, який працює 24 години в добу і розташований на території ринку.

Конкуренцію оптовим ринкам складають супермаркети. Так, METRO Cash & Carry (в Україні ТОВ „МЕТРО Кеш енд Кері Україна”) — мережа магазинів професійної оптової торгівлі на засадах самообслуговування у [Європі](#) та [Азії](#). Входить до складу [METRO Group](#). Центри оптової торгівлі METRO та MAKRO пропонують асортимент до

50 000 продовольчих та непродовольчих товарів. Понад 90% продукції, представленої в оптових магазинах METRO, закуповується у національних постачальників та виробників[9].

Висновки. Створення ринків пов'язують з виникненням меркантилізму. У Західній Європі меркантилізм зародився вже в XV ст., але поширення набув у XVII ст. Розвиток товарно-грошових відносин розривав замкнутий цикл натурального господарства, створюючи відкриту економіку, втягуючи виробників аграрного сектору в обмін. Місто ставало рушійною силою розвитку економіки насамперед завдяки своїй ролі як ринку, великого торгового центру. Світовий досвід функціонування та розвитку оптових ринків в індустріальних зарубіжних країнах дає підстави вважати, що оптові ринки сільськогосподарської продукції та продовольства є в даний час найбільш прийнятною та ефективною системою реалізації фермерської продукції в Україні використовуючи сучасні системи розподілу. Такі ринки мають регіональний статус і розташовані у великих містах. Головною метою цих ринків є формування прозорого механізму ціноутворення використовуючи маркетинго-логістичні ланцюги оптового продажу сільськогосподарської продукції та надання комплексних послуг і створення сприятливих умов для виробників, і покупців на кооперативних засадах використовуючи дорадчі служби, впровадження сучасних технологій у зберіганні та забезпеченню стандартів організації оптової торгівлі, що, впливає на якість продукції, рівень її кінцевої ціни й задоволення потреб як роздрібною торгівлю так і кінцевих споживачів. Конкуренцію оптовим ринкам сільгосппродукції складають супермаркети, як оптові торговельні центри компаній, що пропонують асортимент з 50 000 найменувань продовольчої та непродовольчої продукції.

Майже кожна країна, велике місто Європи, Австралії, Східної Азії, Північної та Південної Америки, Африки має оптові ринки. В Іспанії - це система підприємств "Меркса", що об'єднує 22 ринки, у Франції - "Ронжі", що є одним із найбільших ринків Європи. Через оптові ринки у Франції реалізується понад 50% м'яса великої рогатої худоби, 75% - овець, 20% - свиней. Частка торгівлі на оптових ринках у загальному обороті овочів досягає 50%. У Японії обсяги продажу продовольства на оптових ринках становлять 75% загального товарообороту, в тому числі морепродуктів - близько 85%. Торгівля на оптових ринках домінує порівняно з іншими каналами збуту продукції в усіх розвинених країнах світу.

Організація Об'єднаних Націй наголошувала на необхідності створення оптових продуктових ринків по всьому світу для упередження наслідків глобальної економічної кризи. Актуальність швидкого вирішення питання розбудови мережі оптових ринків зростає у зв'язку зі вступом України до Світової організації торгівлі, оскільки вітчизняна сільськогосподарська продукція повинна конкурувати з іноземними аналогами, що вимагає забезпечення конкурентоспроможності, як по якості та ціні.

Анотація

В статті відмічається, що перші оптові ринки сільськогосподарської продукції появились в Європі у кінці XIX початку XX століття, і активно почали розвиватися після другої світової війни і зараз вони є фактично в усіх розвинених країнах. Незважаючи на те, що конкуренцію оптовим ринкам складають супермаркети це дає підстави вважати, що оптові ринки сільськогосподарської продукції та продовольства є в даний час найбільш прийнятною та ефективною системою реалізації фермерської продукції в Україні використовуючи сучасні системи розподілу.

Ключові слова: сільськогосподарська продукція, оптові ринки, світовий досвід, супермаркети, кооперація.

Аннотация

В статье подчеркивается, что первые оптовые рынки сельскохозяйственной продукции и появились в Европе в конце XIX начале XX века, и активно начали

развиваться после второй мировой войны и сейчас они есть фактически во всех развитых странах. Незвзирая на то, что конкуренцию оптовым рынкам складывают супермаркеты это дает основания считать, что оптовые рынки сельскохозяйственной продукции и продовольствия являются в настоящее время наиболее приемлемой и эффективной системой реализации фермерской продукции в Украине, используя современные системы распределения.

Ключевые слова: сельскохозяйственная продукция, оптовые рынки, мировой опыт, супермаркеты, кооперация.

Summary

The first wholesale markets of agricultural products appeared in Europe in the late XIX - early XX century, and actively began to develop after World War II are observed in the article, and now they are actually in all developed countries. Despite the fact that competition for the wholesale markets are supermarkets this suggests that the wholesale markets of agricultural products and foodstuffs are currently the most appropriate and effective system of the farm products sale in Ukraine using a modern distribution system.

Key words: agricultural products, wholesale markets, world experience, supermarkets, cooperation.

Список використаних джерел:

1. Вірт М.Я. Передумови та закономірності розвитку оптової торгівлі в Україні// Науковий вісник Національного лісотехнічного університету України: збірник науково-технічних праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2005. - Вип.15.4 с.362-366.
2. Юхименко П. І., Леоненко П.М.Історія економічних учень Навчальний посібник / К.: Знання-Прес, 2005.- 583 с.
3. [Українська Радянська Енциклопедія](#). — 2-е видання. — Т. 2. — Київ, 1978. -538с.
4. Sheppard F. H. W. [Изучение Лондона: том 36: Ковент-Гарден](#). — Institute of Historical Research, 1970. — P. 129–150. (англ.)
5. Hibbert Christopher [Лондонская Энциклопедия](#). — Pan Macmillan, 2008. - P. 214–215. — [ISBN 1-4050-4924-3](#) (англ.)
6. Режим доступу: http://zemreforma.info/index.php?option=com_content&view=article&id=315%3A2010-12-21-11-0006&catid=40%3A2009-06-23-08-56-45&Itemid=61&lang=uk
7. Режим доступу: http://www.br.com.ua/referats/Economical_topics/128044-4.html
8. В. Гордієнко, О. Маслак, Майбутнє — за оптовими ринками // Пропозиція. Український журнал з питань агробізнесу.К.:2009.№03, с.24.
9. Режим доступу: C:\Documents and Settings\Admin\Рабочий стол\R-1.3\METRO Cash & Carry — Вікіпедія.mht